

Spis rzeczy

Przedmowa 1–2

Rozdział 1. Problemy i pożytki historii socjologii 3–17

- (1) Czy historia nauki jest potrzebna uczonym? 4
- (2) Aspekty historii socjologii 7
- (3) W jakim celu uprawia się historię socjologii? 10
- (4) Trzy zakresy historii socjologii 13

Rozdział 2. Od *polis* do społeczeństwa obywatelskiego 19–75

- (1) W poszukiwaniu źródeł teorii społeczeństwa 20
 - (2) Platon 23
 - (3) Arystoteles 27
 - (4) Społeczny horyzont *polis* 33
 - (5) Odkrycie społeczności powszechnej: stoicyzm 35
 - (6) Społeczeństwo jako wspólnota wartości: chrześcijaństwo 39
 - (7) Średniowieczny organicyzm i św. Tomasz z Akwinu 43
 - (8) Nowe horyzonty myśli społecznej ery Odrodzenia 47
 - Społeczne ramy renesansowej myśli społecznej 49
 - Machiavelli 51
 - Bodin 53
 - Renesansowe utopie 54
 - Montaigne 56
 - Dygresja o reformacji 58
 - (9) Prawo naturalne a społeczeństwa ludzkie (XVII wiek) 60
 - Nowożytna doktryna prawnonaturalna wobec tradycji 61
 - Zróżnicowanie doktryny prawnonaturalnej 64
 - Koncepcje stanu naturalnego: Hobbes a Locke 66
 - Idea umowy społecznej 69
 - Niekonsekwencje myślenia prawnonaturalnego 69
 - (10) Vico: narodziny historii kultury 71
- Uwagi końcowe: socjologiczne pytania przed socjologią 74

Rozdział 3. U progu nowoczesności:
filozofia społeczna Oświecenia 77–133

- (1) Czym było Oświecenie? 78
- (2) Oświecenie francuskie 85
- Voltaire i filozofia historii 86
- Montesquieu: początki socjologii historycznej 88
- Rousseau: natura a życie w społeczeństwie 91
- Materialiści a teoria społeczeństwa 95
- Turgot i Condorcet: teoria postępu 98
- (3) Oświecenie brytyjskie, czyli szkockie 102
- „Eksperymentalna” nauka o naturze ludzkiej 103
- Rozum a uczucie: geneza społeczeństwa 105
- Podstawy życia społecznego według Smitha 108
- Działania jednostek a ład społeczny 111
- Teoria rozwoju społecznego 113
- Od barbarzyństwa do cywilizacji 115
- Utylitaryzm Benthama 117
- (4) Oświecenie niemieckie 119
- Kant: antropologia filozoficzna i historiozofia 120
- Herder: naród i pluralizm kulturowy 125
- (5) Oświecenie polskie 129
- Uwagi końcowe 132

Rozdział 4. Porewolucyjne ideologie
jako teorie społeczne 135–176

- (1) Konserwatyzm 136
- Pojęcie konserwatyzmu 137
- Antyracjonalizm myśli konserwatywnej 138
- Krytyka oświeceniowych koncepcji natury ludzkiej 139
- Antyatomizm konserwatywnej filozofii społecznej 140
- Pluralistyczna koncepcja społeczeństwa 141
- Problem więzi społecznej 142
- Konserwatyzm a teoria socjologiczna 143
- (2) Liberalizm 144
- Liberalizm czy liberalizmy? 145
- Liberalizm a Oświecenie 146
- Indywidualizm myśli liberalnej 148
- Samorządny ład społeczny 149
- Uniwersalizm liberalizmu 151
- Liberalizm a teoria społeczeństwa 151
- (3) Utopijny socjalizm i komunizm 152
- Czym były socjalizm i komunizm? 153
- Socjalizm utopijny wobec Oświecenia i rewolucji 155
- Krytyka społeczeństwa burżuazyjnego 157
- Ideał społeczny 158
- Myśl socjalistyczna a nauka społeczna 159

(4) Teoria społeczna Saint-Simona 161

- Kryzys i drogi wyjścia z kryzysu 162
- Idea nauki społecznej 163
- Spółeczeństwo industrialne 164
- Industrializm a militaryzm 166
- Oryginalność Saint-Simona 167
- Wpływ Saint-Simona 168

(5) Nacjonalizm 169

- Co to jest nacjonalizm? 170
- Źródła nacjonalistycznej ideologii 173
- Nacjonalizm a nauka społeczna 174

Uwagi końcowe 175

Rozdział 5. Historiografia jako badanie „stanu społecznego” 177–193

(1) Francuscy historycy okresu restauracji 179

- Idea cywilizacji 181
- Historia jako walka klas 183
- Prawidłowość procesu historycznego 184

(2) „Historia kultury” Lelewela 184

(3) Socjologia historyczna de Tocqueville'a 185

- Metoda de Tocqueville'a 186
- Demokracja i arystokracja jako typy społeczeństw 187
- Spółeczeństwo demokratyczne a centralizacja 189

(4) „Socjologia” historyków konserwatywnych 191

Uwagi końcowe 193

Rozdział 6. Filozofia jako teoria społeczeństwa: Hegel 195–209

(1) Filozofia jako teoria społeczna 196

(2) Hegel wśród prądów ideowych epoki 198

(3) Społeczeństwo obywatelskie i państwo 200

(4) Filozofia historii 206

Uwagi końcowe 208

Rozdział 7. Materializm historyczny Marksa i Engelsa 211–242

(1) Marksizm historyczny i marksizm współczesny 212

(2) Od antropologii do teorii społeczeństwa 214

(3) Teoria formacji społeczno-ekonomicznych 219

(4) Klasy społeczne i struktura klasowa 223

(5) Socjologiczna teoria państwa 227

(6) Świadomość społeczna 230

(7) Rozwój społeczny 232

(8) Metoda Marksowska 237

Uwagi końcowe 242

Rozdział 8. Wczesny pozytywizm i początki socjologii 243–278

(1) Pojęcie pozytywizmu 244

- Antykrytycyzm 246
- Krytyka metafizyki i fenomenalizm 247
- Naturalizm: przyrodoznawstwo jako nauka wzorcowa 248
- Fakty społeczne jako rzeczy 248
- Badanie faktów bez ich wartościowania 249
- Nauka jako podstawa inżynierii społecznej 250

(2) Socjologia Comte'a 251

- Kryzys społeczny a nauka 252
- Socjologia w systemie Comte'a 253
- Przedmiot i zadania socjologii 256
- Statyka społeczna 259
- Dynamika społeczna 261

(3) Logika nauk społecznych Milla 263

- Poszukiwanie ekonomii społecznej 263
- Mill a Comte 265
- Millowski program socjologii 268

(4) Fizyka społeczna Quételeta 271

(5) Pozytywizm a dalszy rozwój socjologii 276

Rozdział 9. Socjologia ewolucjonistyczna 279–318

(1) Pojęcie ewolucjonizmu w naukach społecznych 280

(2) Teoretyczne założenia ewolucjonizmu 283

(3) Ewolucjonistyczna metoda porównawcza 287

(4) System socjologiczny Spencera 290

- Historyczne losy spenceryzmu 290
- Idea ewolucji ponadorganicznej 291
- Instytucje społeczne 293
- Spółeczeństwo jako organizm 294
- Jednostki a społeczeństwo 296
- Kierunek ewolucji społecznej 297
- Od militarizmu do industrializmu 298
- Czynniki ewolucji społecznej 302

(5) Ewolucjonistyczna antropologia społeczna 304

- „Nauka o kulturze” Tylora 305
- Socjologiczna antropologia Morgana 307

(6) Przyczyny dezintegracji ewolucjonizmu w socjologii 310

- Człowiek jako czynnik ewolucji 312
- Przyroda jako czynnik ewolucji 313
- Spółeczeństwo i kultura jako czynniki ewolucji 314
- Konflikt i walka jako czynniki ewolucji 315

Uwagi końcowe 316

Rozdział 10. Psychologizm i psychosocjologia 319–358

- (1) Pojęcie psychologizmu 320
 (2) Psychologia ludów 324
 (3) Psychologia tłumów i publiczności 325
 (4) Teoria naśladownictwa Tarde'a 329
 (5) Instynktywizm McDougalla 332
 (6) Psychoanaliza Freuda a socjologia 334
 Socjologiczne implikacje freudyizmu 335
 Teoria osobowości Freuda 337
 Teoria kultury Freuda 340
 (7) Psychologistyczna socjologia Pareta 343
 Ideal nauki a rzeczywistość społeczna 344
 Życie społeczne jako domena działań pozalogicznych 347
 System społeczny i historia 352
 Uwagi końcowe 355

Rozdział 11. Socjologizm: socjologia jako podstawowa nauka społeczna 359–408

- (1) Pojęcie socjologizmu 360
 Socjologistyczny naturalizm 361
 Swoistość rzeczywistości społecznej 362
 Autonomia i samowystarczalność socjologii 363
 Socjologia jako podstawowa nauka społeczna 363
 Przewycięzenie ewolucjonizmu 364
 (2) Socjologia Gumpłowicza 365
 Monizm a swoistość zjawisk społecznych 366
 Socjologia jako nauka o grupach społecznych 367
 Gumpłowiczowska koncepcja rasy 368
 Socjologia konfliktu i „walki ras” 370
 (3) Socjologia Durkheima 372
 Durkheim a dziedzictwo myśli społecznej 373
 Fakty społeczne jako „rzeczy” 374
 Filozofia człowieka rozdwojonego 377
 Społeczeństwo jako rzeczywistość *sui generis* 379
 Sens tezy realizmu socjologicznego 380
 Solidarność społeczna i jej przemiany 382
 Problem podłoża zjawisk społecznych: morfologia i fizjologia społeczna 386
 Instytucjonalizacja zachowania się ludzkiego i niebezpieczeństwa jej braku 388
 Organicyzm i „funkcjonalizm” w socjologii Durkheima 393
 Socjologia jako społeczna wszech nauka 394
 (4) Szkoła durkheimowska 395
 „L'année sociologique” 396
 Kontynuatorska działalność Halbwachsa 399
 Zmodyfikowany durkheimizm Maussa 402
 Oddziaływanie durkheimizmu 405
 Uwagi końcowe 406

Rozdział 12. Historyzm i formalizm: przesłanki antypozytywistycznego zwrotu w socjologii 409–433

- (1) Pojęcie historyzmu 411
 - „Uhistorycznienie życia” 413
 - Życie historyczne jako całość 413
 - Podejście indywidualizujące 413
 - Humanistyka jako samowiedza 414
 - Swoistość poznania historycznego 414
 - Relatywizm historyczny 415
- (2) Filozofia rozumu historycznego Diltheya 417
 - „Pozytywizm” i antypozytywizm Diltheya 417
 - Przedmiot *Geisteswissenschaften* a socjologia 418
 - Perspektywa psychologii historycznej 419
 - Obiektywizacje życia 421
 - Idea rozumienia 423

- (3) Od historii do nauki o kulturze: Rickert 426
 - Odkrycie Rickerta 427
 - Kultura i wartości 429
 - Kultura i formy 430

- (4) Od nauk o kulturze do socjologii 432

Rozdział 13. Niemieckie projekty socjologii humanistycznej 435–493

- (1) Pojęcie socjologii humanistycznej 436
 - Antynaturalizm 437
 - Interakcjonizm 437
 - Podmiotowy charakter interakcji społecznych 438
 - Postulat „rozumienia” 438
 - Wiedza społeczna jako samowiedza 438
- (2) „Eklektyczna synteza” Tönniesa 439
 - Źródła socjologii Tönniesa 439
 - Koncepcja socjologii 440
 - Dwa typy więzi społecznej 443
 - Status koncepcji wspólnoty i stowarzyszenia 444
- (3) „Socjologiczny impresjonizm” Simmla 447
 - Brak systemu jako światopogląd 447
 - Idea socjologii 449
 - Pojęcie formy społecznej 450
 - Socjologia formalna a psychologizm 452
 - Interakcjonizm Simmla 453
 - „Socjologizm” Simmla 455
 - Wpływ Simmla 456
- (4) Socjologia rozumiejąca Maxa Webera 458
 - Źródła nauki społecznej Maxa Webera 459
 - Chaos świata i porządek wiedzy 462
 - Typy idealne 465
 - Rozumienie działań ludzkich 466
 - „Socjologia formalna” Maxa Webera 471

Socjologia historyczna 473

Klasa, stan i partia 478

Wpływ Maxa Webera na socjologię 480

(5) Socjologia fenomenologiczna 481

Atrakcyjność fenomenologii dla socjologów 482

Dwie socjologie fenomenologiczne 483

Schütz jako twórca drugiej socjologii fenomenologicznej 486

Za socjologią fenomenologiczną i przeciw niej 491

Uwagi końcowe 492

**Rozdział 14. Materializm historyczny
po Marksie a socjologia 495–541**

(1) Przyczyny izolacji marksizmu i socjologii 496

(2) Tak zwany marksizm II Międzynarodówki 498

Marksizm jako „rodzaj pozytywizmu” 499

Sfera faktów i sfera wartości 500

(3) Pozytywny przykład socjologii marksistowskiej: Krzywicki 502

(4) Marksizm rewolucyjny pierwszej ćwierci XX wieku 505

Lenin a socjologia 507

Lukácsowska krytyka socjologii 510

Gramsciego krytyka socjologii 515

(5) O tak zwanym zachodnim marksizmie 519

Teoria krytyczna szkoły frankfurckiej 522

Pojęcie krytyki 524

Przedmiot krytyki 527

Odkrycie psychoanalizy 530

Strukturalne przemiany systemu kapitalistycznego 533

(6) Socjologia Mannheima 536

Biografia intelektualna 537

Główne tematy socjologii Mannheima 538

Uwagi końcowe 540

Rozdział 15. Pragmatyzm społeczny 543–592

(1) Pragmatyzm a myśl społeczna 545

(2) Psychologia Jamesa 548

(3) Dewey jako twórca pragmatyzmu społecznego 550

(4) Filozofia społeczna Cooleya 555

Idea organiczności 556

Jednostka i społeczeństwo 557

Rozwój osobowości 558

Grupy pierwotne i rozwój form uspołecznienia 559

Organizacja społeczna 561

Metoda 563

(5) Socjologia Thomasa 564

Odkrycie psychologii społecznej 565

- Dzielo o polskiej imigracji 567
- Postawy i wartości 569
- Rozwój osobowości społecznej 571
- Organizacja społeczna 573
- Analiza sytuacyjna 576
- (6) Psychologia społeczna Meada 577
 - Idea behawioryzmu społecznego 578
 - Gesty a symbole znaczące 580
 - Koncepcja jaźni (self) 582
 - Spółeczeństwo 585
- (7) Wspólne cechy pragmatyzmu społecznego 588

Rozdział 16. Amerykańska socjologia opisowa 593–626

- (1) Horyzonty socjologii opisowej 594
 - Socjologia bez teorii? 595
 - Przedmiot: co to jest społeczność lokalna? 596
 - Metoda 599
 - Główne orientacje teoretyczne 601
- (2) Szkoła chicagowska: badania miasta i urbanizmu 604
 - Czym była szkoła chicagowska? 604
 - Miasto jako laboratorium 605
 - Teoria i badania empiryczne szkoły chicagowskiej 607
- (3) Koncepcje teoretyczne Parka 610
 - Zbiorowość terytorialna a społeczeństwo 610
 - Procesy interakcji 612
 - Psychologia społeczna: jednostka a osoba 613
 - Psychologia społeczna: zachowanie się zbiorowe 615
 - Koncepcje teoretyczne Parka a badania empiryczne 615
- (4) Świat społeczny małego miasta: Middletown Lyndów 617
 - Middletown (1929) 618
 - Middletown na przełomie 619
 - Powołanie nauki społecznej 620
- (5) Yankee City i funkcjonalizm Warnera 622
 - Źródła funkcjonalizmu Warnera 623
 - Strategia badawcza 623
 - Warnerowska koncepcja struktury klasowej 624
- (6) Socjografia a rozwój myśli socjologicznej 625

Rozdział 17. Horyzonty antropologii społecznej 627–691

- (1) Antropologia a socjologia 629
- (2) Dyfuzjonizm 631
 - Warianty dyfuzjonizmu 632
 - Podstawowe założenia dyfuzjonizmu 634
- (3) Historyzm: Boas i jego szkoła 636
 - Rodowód intelektualny Boasa 638

Spór z dziedzictwem ewolucjonizmu 638
W poszukiwaniu nowej teorii kultury 641
Problemy „szkoly” Boasa: Kroeber a Sapir 646

(4) Funkcjonalizm 651

Miejsce funkcjonalizmu wśród kierunków myśli antropologicznej 652
Teoretyczna swoistość funkcjonalizmu 655
Funkcjonalizm jako „socjologizm”: Radcliffe-Brown 657
Funkcjonalizm jako „psychologizm”: Malinowski 660
Poza funkcjonalistyczną ortodoksją: Evans-Pritchard 664

(5) Psychokulturalizm 667

Początki amerykańskiego psychokulturalizmu 668
Recepcja psychoanalizy: Kardiner 670
Krytyka psychokulturalizmu 674
Psychokulturalizm a problem zróżnicowania społecznego 676

(6) Neowolucjonizm 678

Neowolucjonistyczna teoria kultury White’a 679
Ekologia kulturowa a neowolucjonizm: Steward 681

(7) Strukturalizm 683

Strategia Lévi-Straussa 685
Zasadnicze idee strukturalizmu Lévi-Straussa 688

Uwagi końcowe 690

Rozdział 18. Teorie cywilizacji 693–750

(1) Pojęcie cywilizacji 695

(2) Morfologia kultury Spenglera 696

Charakter dzieła Spenglera 697
Orientacja teoretyczna 698
Wielość i różność kultur ludzkich 700
Kultury jako „organizmy” 700
Kultura a cywilizacja 702
Wpływ Spenglera 703

(3) Alfred Weber: kultura *versus* cywilizacja 704

(4) Toynbee: studium historii cywilizacji 707

Toynbee a Spengler 708
Koncepcja cywilizacji 709
Prawidłowości rozwoju cywilizacji 711

(5) Integralistyczna socjologia Sorokina 714

Koncepcja socjologii integralistycznej 716
Natura rzeczywistości społecznokulturowej 719
Podstawy socjologii Sorokina 721
Supersystemy społecznokulturowe i ich dynamika 725

(6) Historia a nauki społeczne: szkoła „Annales” 729

Teoria społeczna szkoły „Annales” 731
Koncepcja cywilizacji 734
Problem historii mentalności 736

(7) „Figuracyjna” socjologia Eliasa 738

Wielki outsider socjologii XX wieku 739

Proces cywilizacji	741
Założenia teoretyczne	744
Uwagi końcowe	749

Rozdział 19. Polska odmiana socjologii humanistycznej: Znaniecki 751–781

(1) Świat doświadczenia jako świat wartości	754
(2) Pojęcie systemu (układu) ograniczonego	758
(3) Socjologiczne aspiracje Znanieckiego	759
(4) Systemy przyrodnicze a systemy kulturowe: koncepcja współczynnika humanistycznego	761
(5) Socjologia wśród nauk o kulturze	763
(6) Socjologia jako nauka o systemach wartości i czynności społecznych	766
(7) Socjologia jako nauka nomotetyczna	772
(8) Źródła materiału socjologicznego	775
(9) Socjologia a praktyka społeczna	778
Uwagi końcowe	779

Rozdział 20. Neopozytywizm w socjologii 783–804

(1) Socjologiczny neopozytywizm a tradycja pozytywistyczna	787
(2) „Empiryczna socjologia” Neuratha	790
(3) Początki neopozytywizmu w USA: Lundberg	795
(4) Dalsze losy neopozytywizmu w socjologii	801
Uwagi końcowe	804

Rozdział 21. Funkcjonalizm i jego krytycy 805–855

(1) Funkcjonalizm jako orientacja swoista	806
Holizm	808
Socjologizm metody funkcjonalnej	809
Wyjaśnianie funkcjonalistyczne	810
Wymogi funkcjonalne	810
Ład społeczny głównym przedmiotem zainteresowania	811
Ahistoryzm	812
(2) Teorie socjologiczne Parsonsa	813
Znaczenie teorii Parsonsa	814
Działanie społeczne	817
System działania społecznego	819
Ewolucja społeczna	823
(3) Spór o funkcjonalizm w socjologii	824
Funkcjonalizm jako zła teoria	825
Funkcjonalizm jako teoria jednostronna	826
Funkcjonalizm jako teoria konserwatywna	827

- (4) Teoria konfliktu 828
 Umiarkowane wersje „teorii konfliktu” 830
 Radykalna wersja teorii konfliktu 832
 Socjologia konfliktu Collinsa 835

(5) Teoria wymiany 838

(6) Socjologia życia codziennego 842

(7) Goffman: nowa socjologia? 844

(8) Neofunkcjonalizm 850

Uwagi końcowe 854

Rozdział 22. Współczesna myśl socjologiczna 857–944

(1) Wokół dyskusji o kryzysie socjologii 861

- Manifest Gouldnera 862
 Struktura rewolucji naukowych 865
 Powrót filozofii 868
 Destrukcja obiektywizmu 872
 Etnometodologia 874
 Nowy idealizm? 876

(2) Giddens: *agency and structure* 880

- Wobec socjologicznej tradycji 883
 „Podwójna hermeneutyka” nauk społecznych 885
 Teoria strukturacji 886
 Problem nowoczesności 887

(3) Bourdieu: konstruktywizm strukturalistyczny 889

- Dorobek naukowy Bourdieu 890
 Zasadnicza orientacja teoretyczna 891
 Habitus 894
 Klasy społeczne 895
 Pole 899
 Socjologia socjologii 900

(4) Foucault: dyskurs i władza 902

- Foucault a socjologia 902
 Archeologia wiedzy 905
 Teoria władzy 907
 „Negatywna struktura społeczeństwa” 909

(5) Socjologia a postmodernizm 910

- Co to jest postmodernizm? 911
 Postmodernizm jako wyzwanie dla socjologii 915
 Społeczeństwo ponowoczesne 916
 Ponowoczesna socjologia? 918

(6) Habermas: teoria działania komunikacyjnego 921

- Habermas wobec dziedzictwa Marksa i marksizmu 923
 Filozofia nauki Habermasa 925
 Praca a interakcja 926
 Działania komunikacyjne 929
 Świat przeżywany a system społeczny 931
 Reafirmacja nowoczesności 934

(7) Luhmann: teoria systemów autopojetycznych 935

 Teoria systemu społecznego 937

 Funkcjonalne podsystemy społeczeństwa nowoczesnego 939

 Teoria poznania 941

Uwagi końcowe 942

Zakończenie 945–948

Bibliografia 949–1019

Indeks osób 1020–1049

Indeks rzeczowy 1050–1063

Contents 1064–1075